

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jure Novak

Vernost med mladimi: primerjava Poljske in Slovenije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jure Novak

Mentor: izr. prof. dr. Marjan Smrke

Vernost med mladimi: primerjava Poljske in Slovenije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Vernost med mladimi: primerjava Poljske in Slovenije

V diplomski nalogi sem se ukvarjal z deležem vernih mladih v dveh postsocialističnih državah, Sloveniji in Poljski. Namen naloge je bil ugotoviti, kolikšen del prebivalstva sledi dogmatičnim prvinam religije oziroma, v mojem primeru, kolikšen del mladih verjame v boga in s čim lahko ugotovljeni odstotek pojasnimo. Razlike so ogromne. Medtem ko je v Sloveniji vernih 55,1% mladih, pa je delež na Poljskem veliko večji in znaša 94,5 %. V empiričnem delu sem z upoštevanjem nekaterih dejavnikov klasičnih teorij sekularizacije ugotovil, da izobrazba, kraj bivanja in razvitost države vplivajo na vernost mladih Slovencev, medtem ko je na Poljskem vplival le kraj bivanja. Preverjal sem še vernost mladih glede na socialni razred, vendar sem ugotovil, da bi bile glede na učinkovanje več faktorjev potrebne bolj poglobljene faktorske analize. Za konec sem preverjal še zgodovinski okvir držav in ugotovil, da je potek zgodovine zelo vplival na današnje stanje vernosti. V Sloveniji je v zgodovini večkrat prihajalo do sporov med klerikalnimi in anti-klerikalnimi silami, medtem ko je na Poljskem cerkev bila združevalka naroda v obdobjih tuje nadvlade.

Ključne besede: Vernost, sekularizacija, Poljska, Slovenija.

Belief among youth: Comparison of Poland and Slovenia

In my diploma I dealt with the percentage of young believers in two post-socialist states, Slovenia and Poland. The purpose of the assignment was to determine what proportion of young people follows the dogmatic beliefs, or in my case, what proportion of young people believe in God, and what may explain the observed percentage. Differences, I found, are enormous. While in Slovenia there are 55,1 % of young believers, Polish percentage is much higher and it goes up to 94,5 %. In empirical part I took into account some factors of classical theories of secularization and figured that education, place of residence and the development of the country affects the faith among young Slovenians, while Poland was only affected by place of residence. I also took into account the social class of the young, but figured that it would be better to use more thorough factor analysis. To conclude, I reviewed the historical context of countries and found that the course of history has a great impact on the present state of belief. In Slovenia there were times in history of conflicts between clerical and anti-clerical forces, while in Poland the Church was uniting the nation during periods of foreign domination.

Key words: Belief, secularization, Poland, Slovenia.

Kazalo

1 Uvod	5
2 Religijska demografija Poljske in Slovenije	7
3 Empirični del	9
3.1 Vernost glede na izobrazbo mladih	9
3.2 Vernost glede na kraj bivanja mladih (ruralno/urbano okolje)	11
3.3 Vernost glede na socialni razred mladih	14
3.4 Vernost glede na razvitost države	17
3.4.1 BDP	17
3.4.2 HDI	18
3.4.3 IHDI	18
3.5 Sklep	18
4 Zgodovinski vzroki	20
4.1 Poljska	20
4.2 Slovenija	23
5 Zaključek	25
6 Literatura	27

Kazalo tabel

Tabela 3.1: Vernost v odvisnosti od izobrazbe za Slovenijo	10
Tabela 3.2: Vernost v odvisnosti od izobrazbe za Poljsko	10
Tabela 3.3: Vernost glede na kraj bivanja v Sloveniji	12
Tabela 3.4: Vernost glede na velikost kraja bivanja v Sloveniji	12
Tabela 3.5: Vernost glede na kraj bivanja na Poljskem	13
Tabela 3.6: Vernost glede na velikost kraja bivanja na Poljskem	14
Tabela 3.7: Vernost glede na socialni razred, v Sloveniji	15
Tabela 3.8: Vernost glede na socialni razred, v Sloveniji, brez starostne omejitve	15
Tabela 3.9: Vernost glede na socialni razred, na Poljskem	16
Tabela 3.10: Vernost glede na socialni razred, na Poljskem, brez starostne omejitve	16

1 Uvod

Religija je v preteklosti predstavljala ključen faktor v razvoju posameznika in skupnosti. Zagotavljala je uteho v težkih trenutkih in poskrbela za odgovore na vprašanja eksistence posameznika in splošne radovednosti o nastanku sveta. Z možem v oblakih, ki vse vidi in vse ve, je ustvarila nekakšen panoptikon efekt in tako skrbela za moralno držo ljudstva ter ohranjala mir takrat, ko ji je bilo to v interesu. S tem merim na institucionalizirane oblike religije, kot je na primer Rimokatoliška cerkev (RKC), s katero se ukvarjam v diplomu. Le-ta je skozi čas pogosto usmerjala potek zgodovine, se širila tako mirno kot nasilno, »požirala« pred sabo manjše in šibkejše religije ter posledično postala najmočnejša in najštevilčnejša religija na svetu. Že sam pogled na religijski zemljevid sveta nam razkrije njeno današnjo moč. Krščanstvo, katerega veja je tudi katolicizem, je moč najti na vseh kontinentih sveta, skupno pa naj bi danes imela več kot dve milijardi članov (Pew Research Center 2010). A v današnji dobi se, predvsem v Evropi, starodavni trdnjavi krščanstva, kaže relativno nov trend množičnega opuščanja religije. Družba se je modernizirala, racionalizirala in s prevlado znanja poiskala nove odgovore na nastanek sveta. Kot pravi Jenkins (2006, 525), »tradicionalno krščanstvo najbolje deluje v pred-moderni in pred-znanstveni družbi, ekonomski napredek pa spodkoplje pomembnost religije«. Nadaljuje, da se vernost zmanjša, ko država doseže določen BDP, ko delujejo socialni aparati, ko se bolnišnice uspešno odzovejo na potrebo po zdravju ter ko se ljudje počutijo udobno in stabilno znotraj družbe. Večina evropskih držav izpolnjuje te pogoje, posledično pa so se cerkvene organizacije znašle v veliki krizi, kjer jim na eni strani preti naraščajoči ateizem, na drugi pa še vse večja muslimanska manjšina, ki se zaradi visoke rodnosti in priseljevanja vztrajno širi v Evropo (Jenkins 2006, 520).

V diplomski nalogi se ukvarjam z religijsko strukturo Poljske in Slovenije, pri katerih bom ugotavljal kolikšen del prebivalstva je veren in zakaj je temu tako. Odločil sem se, da se v nalogi posvetim mladim osebam, starim do 30 let, saj bodo le-ti oblikovali religijsko strukturo v prihodnosti, delež njihove vernosti pa lahko v primerjavi s splošno vernostjo države nakaže, kaj nas čaka v prihodnosti. Veliko stališč se v otroštvu prevzame od staršev in glede na to, da je to generacija, ki bo imela ali že ima otroke, bodo ti ljudje s socializacijo naslednjih generacij odločali, kakšna bo prihodnost krščanstva v Evropi. V nadaljevanju bom skušal ugotavljati razloge in razlage za ugotovljeno stopnjo vernosti, pri čemer bo, kot bomo videli, zelo pomemben faktor zgodovina obeh držav. Na Poljskem opažamo izjemno visoko stopnjo

vernosti, kar lahko razlagamo kot upor prebivalstva zunanjim silam, proti komunističnemu režimu po drugi svetovni vojni in vplivom nadvlade protestantske Nemčije pred tem. Slovenija, kot bomo videli, kaže drugačen trend in hodi bolj po poteh zahodne Evrope. Po drugi svetovni vojni je vernost v Sloveniji upadla. V znatni meri je to posledica komunističnega režima, ki je uveljavil ločenost države in religije, na način, ki je omejeval svobodo delovanja verskih skupnosti in ji tako manjšal družbeno moč. Po demokratizaciji bivših socialističnih držav so mnogi znanstveniki ugotavljali, da se te, z izjemo Slovenije, desekularizirajo (Smrke in Uhan 2012, 494).

Postavljam si raziskovalno vprašanje: kolikšen je odstotek vernih med mladimi na Poljskem in v Sloveniji ter s katerimi dejavniki lahko ugotovljeni odstotek pojasnimo?

Najprej bom v opisnem delu predstavil državi v številkah in tako postavil okvir za nadaljnje raziskovanje. Za tem bom z empiričnim delom ugotavljal dejavnike, ki vplivajo na stanje v teh dveh državah. Izhodišča in dejavniki, ki bi lahko ključno vplivali in ki jih bom preverjal v odnosu do vernosti, so izobrazba, socialni status, razvitost države in odstotek ruralnega ter urbanega prebivalstva v državi. Dejavnike bom preverjal s pomočjo podatkov raziskave European Values Survey 2008 (Evropska raziskava vrednot) (EVS), kjer bom spremenljivke, ki jih bom pred tem prilagodil nalogi, preverjal v odvisnosti s stopnjo vernosti mladih. Za konec pa bom v teoretičnem delu proučeval še zgodovinski okvir držav in ob pomoči raznih teoretikov skušal pojasniti dejavnike vernosti. Pogledal bom tudi v katerih, za religijo relevantnih točkah, sta si državi podobni in kje se razlikujeta.

2 Religijska demografija Poljske in Slovenije

V tem poglavju se ukvarjam z osnovnimi številkami, ki prikazujejo stanje Poljske in Slovenije v smislu formalne pripadnosti, vernosti in nevernosti. Najprej bom prikazal stanje v državah na splošno, neupoštevajoč starostne skupine, kasneje pa s pomočjo European Values Survey še podatke za starostno skupino do 30 let, ki je bistvena za odgovor na raziskovalno vprašanje.

Za začetek sem primerjal državi glede na religijsko sestavo. Uporabil sem podatke Pew Research centra, kjer so proučevali današnje stanje religij po svetu in na podlagi teh podatkov proučevali tudi stanje v prihodnosti. Podatki za Slovenijo, ki ima v letu 2010 okoli 2 030 000 prebivalcev, prikazujejo izjemno premoč krščanstva, ki ima 1 590 000 ali 78,4 % formalnih članov oziroma pripadnikov. Le-te v nadaljevanju delimo na katolike (74,1 % ali 1 500 000), na pravoslavce (3,0 % ali 60 000) in na protestante (1,2 % ali 20 000). Neučlanjeni oz. tisti, ki formalno ne pripadajo nobeni veroizpovedi (ateisti, agnostiki) predstavljajo 18 % oziroma 370 000 prebivalcev, med močnejše veroizpovedi pa spadajo tudi muslimani, katerih je okoli 70 000 ali 3,6 %. Vsa ostala verstva v Sloveniji, kot so budizem, hinduizem, ljudske religije, judaizem in drugo, posamezno ne predstavljajo niti odstotka vseh prebivalcev (Pew Research Center 2010, 14. julij).

Poljska ima po istem viru 38 280 000 prebivalcev. Poljska velja za državo z izjemnim odstotkom religioznosti, celo največ v Evropi. Tudi pri njih je najštevilčnejša religija krščanstvo s 94,3 % ali 36 100 000 formalnimi člani, največji odstotek teh pa predstavljajo katoliki z 92,2 %, kar je 35 310 000 ljudi. Pravoslavnih Poljakov je 510 000 ali 1,3 %, protestantov pa okoli 160 000. Na Poljskem najdemo tudi 130 000 pripadnikov drugih krščanskih ver, denominacij, sekt in kultov ali z drugimi besedami NRG-jev (novih religijskih gibanj). Slednji in protestanti na Poljskem ne predstavljajo niti odstotka celotne skupnosti. Neuvrščenih Poljakov je 5,6 % ali 2 150 000 (Pew research center 2010, 14. julij). Poljska je religijsko izredno homogena družba oziroma je za njo značilna izjemno nizka stopnja religijskega pluralizma. Krščanstvo namreč predstavlja kar 94,3 % vseh Poljakov. Skupnosti muslimanov, hinduistov, budistov, judov in drugih so na Poljskem tako rekoč zanemarljive, po podatkih Pew research centra (prav tam) pa niti ena od teh skupnosti ne presega 10 000 članov.

Podatki Pew research centra so pridobljeni s kvantitativno raziskavo, v kateri so respondente vprašali, kateri religiji trenutno pripadajo, če sploh (Pew research center 2010, 14. julij). Prek

takšnega vprašanja se lahko respondent opredeli k določeni religiji kljub temu, da ne spada nujno med verne ljudi in se lahko formalno za katolika šteje zgolj zaradi opravljenega zakramenta. L. Finner (1970, 274) pri raziskovanju religioznosti opozarja na razliko, ki jo je pri kvantitativnem raziskovanju potrebno upoštevati med »versko preferenco« in »formalno pripadnostjo religiji«, pri čemer gre pri verski preferenci za samo-identifikacijo vernosti oziroma prepričanje na osnovi osebnega mnenja, pri formalni pripadnosti pa govorimo o članstvu, ki ga posameznik pridobi z iniciacijskim ritualom, ki je v našem primeru krst. Zgoraj navedene podatke sem tako uporabil zgolj za prikaz nekega splošnega stanja v državah, ki upošteva celotno prebivalstvo, medtem ko bom v nadaljevanju raje uporabil podatke EVS, kjer bom na podlagi vzorca v korelaciji s starostjo proučil tisto najosnovnejšo vprašanje in po L. Finnerju (prav tam) enega izmed indikatorjev vernosti na osnovi preference »Ali verjamete v boga?«

Vzorec, ki so ga v raziskavi, izvedeni leta 2008, uporabili v Sloveniji, vključuje 1366 oseb, od katerih je 1292 veljavnih odgovorov, pri vprašanju pa so upoštevane vse starostne kategorije. Ti podatki pri vprašanju »Ali verjamete v boga« kažejo malo drugačno sliko, in sicer je pritrdilno odgovorilo 66,6 % ali 861 vprašanih, odklonilno pa 33,4 % ali 431 vprašanih (EVS 2008, 14. julij). V nadaljevanju sem upošteval še starost, za kar sem uporabil spremenljivko, ki sprašuje po letnici rojstva, pri čemer sem moral spremenljivko rekodirati, da sem dobil osebe, ki so bile v času izvajanja raziskave stare od 18 do 30 let. Rekodirana spremenljivka tako upošteva osebe, ki so bile rojene od leta 1978 do 1990. Vzorec vprašanih je upadel na 256 oseb, od katerih je na vprašanje pritrdilno odgovorilo 55,1 % ali 141 oseb, odklonilno pa 44,9 % ali 115 oseb (prav tam). S tem podatkom lahko opazimo pričakovan večji odstotek nevernih oseb pri mlajši populaciji, prav tako pa lahko vidimo, da je stanje pri vprašanju, ki sprašuje po osebnem prepričanju, zelo različno od podatkov Pew research centra, ki upoštevajo vernost glede na formalno pripadnost.

Vzorec na Poljskem šteje 1510 oseb, pri čemer je veljavnih odgovorov 1485. Pri istem vprašanju dobimo rezultate, da v boga verjame 96,1 % oz. 1427 vprašanih, neverujočih pa je 3,9 % ali 58 oseb (EVS 2008, 14. julij). Za razliko od Slovenije, je pri vzorcu stanje veliko bolj podobno podatkom celotne populacije, ki jo prikazuje Pew Research Center. Ko temu vprašanju dodamo še našo rekodirano spremenljivko, dobimo iz vzorca 403 oseb rezultat, da je na Poljskem vernih 94,5 % ali 380 mlajših vprašancev, nevernih pa 5,5 % oziroma 23 mlajših vprašanih (prav tam). Podatki nam tako prikažejo izjemno visoko stopnjo vernosti na Poljskem, izredno nepričakovan pa je tudi odstotek vernih med mladimi. Z začetno

predpostavko, da bodo mladi oblikovali religijsko strukturo držav v prihodnosti, lahko tako pričakujemo večjo sekulariziranost v Sloveniji, medtem ko stanje na Poljskem ne kaže večjih sprememb. Seveda pa moramo pri teh napovedih dopuščati tudi možnost zunanjih ali notranjih dejavnikov v državi, kot so npr. politične ali ekonomske spremembe.

3 Empirični del

Z empiričnim delom skušam ugotavljati, če lahko stopnjo vernosti med mladimi pojasnimo z nekaterimi dejavniki, ki jih zagovarjajo tradicionalne teorije sekularizacije. V najbolj osnovni obliki govorimo o tem, da trajajoče moderniziranje države povzroča manjšanje pomembnosti religije v družbi (Bruce 2002, 2). Eden prvih, ki je zagovarjal teorijo modernizacije je bil Émile Durkheim, ki je predvideval, da bo industrializacija sprožila val strokovnjakov in profesionalcev na področjih zdravstva, izobrazbe, socialne politike, le-ti pa bodo nadomestili vlogo cerkve in duhovnikov, ki so bili za to odgovorni pred industrializacijo. Nadaljuje, da bodo religijske institucije z izgubo socialnega namena počasi začele izgubljati tudi moralni in duhovni namen (Norris in Inglehart 2004, 9). Kot posledico industrializacije v 19. stoletju dobimo danes postindustrijsko, urbano družbo, v kateri so ljudje socialno varni, država konkurenčna in razvita, kot posledica široko dostopne izobrazbe pa prevladuje racionalna misel. Religija v teh okoliščinah družbene blaginje marsikomu ni potrebna, družba pa se sekularizira. Po takšni logiki bi glede na zgornje podatke na Poljskem pričakovali manj izobraženo, revnejše prebivalstvo, ki živi po večini na deželi, država pa je v svetovnem merilu bližje državi v razvoju kot pa razviti državi. Po drugi strani bi za Slovenijo pričakoval ravno obratno oziroma vsaj do neke mere izboljšano situacijo.

V empiričnem delu bom ponovno uporabljal že znane spremenljivke »Ali verjamete v boga«, v odvisnosti z rekodirano spremenljivko starosti »od 18 do 30«, le-tem pa bom ločeno dodajal še rekodirane spremenljivke, ki ustrezajo dejavnikom. Dejavniki, ki jih proučujem so naslednji: izobrazba, velikost domačega kraja, socialni status in razvitost države. To so tudi dejavniki, ki jih je v proučevanju vernosti in religioznosti upoštevala sociologija religije v Sloveniji (Roter in Kerševan 1982).

3.1 Vernost glede na izobrazbo mladih

»Osrednja trditev Webrovega argumenta pravi, da bo širjenje znanstvenih spoznanj in naraščajoče stopnje izobrazbe pripeljalo do univerzalnega trenda racionalnega mišljenja, v vseh industrijskih družbah. Če je to res, potem je sekularizacija najbolj vidna med najbolj

izobraženimi in tistimi, ki poudarjajo in spoštujejo znanost,« (Bruce 2002, 27). Martin (1978, 154) Slovenijo in Poljsko uvrsti v latinski kulturni vzorec za katerega pravi, da tako selitev v mesta kot tudi izobrazba zelo pripomoreta k zmanjševanju pomembnosti religije.

V tem delu se sprašujem ali višja izobrazba tudi nujno pomeni manj vernih? Spremenljivko, ki vsebuje 6 stopenj dokončane izobrazbe, sem zavoljo boljšega pregleda in zaradi majhnosti vzorca rekodiral in vpeljal tri stopnje izobrazbe (osnovna ali brez, srednja in visoka ali višja). Rezultate za obe državi prikazujem v tabelah.

Prikaz za Slovenijo:

Tabela 3.1: Vernost v odvisnosti od izobrazbe za Slovenijo.

Starost	18-30	18-30	18-30	
Izobrazba	Osnovna ali brez izobrazbe	Srednja izobrazba	Visoka/višja izobrazba	Skupaj
Ali verjamete v: boga (Q30A)				
Da	64,5 %	54,9 %	46,7 %	55,1 %
Ne	35,5 %	45,1 %	53,3 %	44,9 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %
N=	31	195	30	256

Prikaz za Poljsko:

Tabela 3.2: Vernost v odvisnosti od izobrazbe za Poljsko.

Starost	18-30	18-30	18-30	
Izobrazba	Osnovna ali brez izobrazbe	Srednja izobrazba	Višja/visoka izobrazba	Skupaj
Ali verjamete v: Boga (Q30A)				
Da	88,9 %	95 %	94,2 %	94,5 %
Ne	11,1 %	5 %	5,8 %	5,5 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %
N=	9	220	172	401

Pri slovenskih mladih lahko opazujemo manjšajoč se odstotek verujočih v primerjavi z naraščajočo stopnjo izobrazbe. Kot je razvidno iz tabele, je največ vernih (64, 5 %) v tisti skupini, kjer imajo vprašanci osnovnošolsko izobrazbo ali pa so brez izobrazbe. Na drugi strani lahko vidimo nižjo stopnjo vernosti (46,7 %) pri tistih s končano fakulteto ali dokončano višjo šolo. Opozoriti še velja na majhnost statističnega vzorca (N=256), ki tako

veča možnost statistične napake oziroma možnost, da gre pri prikazu za naključje. Kot bomo videli tudi kasneje, bo majhnost vzorca pogosto predstavljala težavo realnega prikaza. Če kljub temu zanemarimo to možnost, lahko rečemo, da je stopnja vernosti med mladimi v Sloveniji odvisna od najvišje dosežene izobrazbe. Razlika je torej vidna, a zaenkrat še ni tako očitna kot bi napovedovale nekatere teorije, ki pravijo, da bo množična izobrazba vodila do skoraj popolne sekularizacije. Upoštevati moramo, da so to procesi, ki potekajo počasi, rezultati pa se kažejo iz generacije v generacijo. Glede na odstotek vernih pri najvišji stopnji izobrazbe, kjer je na vprašanje »Ali verjamete v boga« z »da« odgovorilo 46,7 %, z »ne« pa 53,3 %, lahko rečemo, da višja izobrazba v Sloveniji pomeni tudi manj vernih mladih.

Poljska po drugi strani na prvi pogled prikazuje povsem drugačno sliko, kjer so vprašanci z nižjo izobrazbo celo manj verni kot tisti z višjo. A potrebno je upoštevati, da je vprašanih, ki so nižje izobraženi, le devet, zato je pri tem zopet velika možnost naključja. Malo bolj realno sliko dobimo, če primerjamo tiste s srednjo in tiste z višjo ali visoko izobrazbo, ki imata med seboj tudi bolj podoben vzorec. Pri njih je mogoče opaziti manjšo vernost pri tistih z višjo izobrazbo, a tudi ta je zgolj za 0,8 % manjša kot pri mladih s srednješolsko izobrazbo. Glede na državo, ki ima že v osnovi tako veliko stopnjo vernih mladih, je tudi logično, da izobrazba ne bo prinesla nekih vidnejših sprememb. Konec koncev imamo od 172 vprašancev, ki imajo končano višjo šolo, fakulteto, magisterij ali doktorat, 162 vernih, kar popolnoma ovrže teorijo o množični sekularizaciji izobraženih. Za Poljsko tako zaenkrat ne moremo reči, da izobrazba vpliva na vernost.

3.2 Vernost glede na kraj bivanja mladih (ruralno/urbano okolje)

Teorija o modernizaciji vključuje tudi množično selitev ljudi iz podeželja v mesta, pri čemer stereotipno velja, da so ljudje na podeželju bolj verni. Pri tem govorimo o tezi o urbanizaciji kot dejavniku sekularizacije (Cox 1966). Vprašanje, ki si ga postavljam je, ali so mladi, ki živijo v urbanem okolju manj verni kot tisti, ki živijo v ruralnem?

Podatki EVS 2008 so bili zbrani po domovih respondentov, pri čemer so bili vprašani tudi po velikosti kraja v katerem živijo. Glede na to sem lahko z rekodiranjem podatkov ustvaril nekakšno ločnico med tem kaj naj bi bilo ruralno in kaj urbano okolje. Pri Sloveniji sem za to ločnico uporabil kraje, kjer živi do 5000 prebivalcev, kot ruralne, vsi kraji, ki imajo večje število prebivalcev pa veljajo za mestno okolje. Na Poljskem, kjer so mesta že v osnovi večja, sem za isto ločnico uporabil kraje s pod 10 000 prebivalcev kot ruralne, večje kraje pa kot urbane.

Prikaz za Slovenijo:

Tabela 3.3: Vernost glede na kraj bivanja v Sloveniji.

Starost	18-30	18-30	18-30
Velikost domačega kraja	Ruralno okolje	Urbano okolje	Skupaj
Ali verjamete v: boga (Q30A)			
Da	61,4 %	45,6 %	55,1 %
Ne	38,6 %	54,4 %	44,9 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %
N=	153	103	256

Pri Sloveniji lahko opazimo večjo vernost mladih v ruralnem okolju, kjer v boga verjame 61,4 % mladih. V kontrastu je ta odstotek pri mladih, ki živijo v mestih 45,6 %, kar je 15,8 odstotnih točk manj kot v ruralnem okolju. Za Slovenijo lahko torej rečemo, da je mlado prebivalstvo, ki živi v mestih, manj verno kot vprašanci iz podeželja. Te ugotovitve bi lahko pripisali bolj dinamičnemu in liberalnejšemu načinu življenja v mestu, prav tako pa trditvi, da ljudje v mestih niso tako povezani s sakralnimi objekti kot so morda na podeželju, kjer je cerkev pogosto prostor za druženje, njen obisk pa pogosto del tradicije, katere pomen se v mestih manjša.

Ker sem ugotovil povezavo med krajem bivanja in vernostjo mladih, me je v nadaljevanju zanimalo tudi kakšen je rezultat, če urbano okolje razdelim na manjša in večja mesta, pri čemer sem domneval, da bo v večjih mestih razlika še večja. V kategorijo manjših mest sem razdelil tista, ki imajo med 5000 in 20 000 prebivalcev, v kategorijo večjih pa vsa mesta, ki imajo več kot 20 000 prebivalcev. Rezultat je izpolnil moja pričakovanja, saj je razlika med podeželjem (61,4 %) in večjimi mesti (40,7 %) tokrat 20,7 odstotnih točk.

Tabela 3.4: Vernost glede na velikost kraja bivanja v Sloveniji.

Starost	18-30	18-30	18-30	18-30
Velikost domačega kraja	Podeželje	Majhna mesta	Večja mesta	Skupaj
Ali verjamete v: boga? (Q30A)				
Da	61,4 %	52,3 %	40,7 %	55,1 %
Ne	38,6 %	47,7 %	59,3 %	44,9 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %
N=	153	44	59	256

Prikaz za Poljsko:

Tabela 3.5: Vernost glede na kraj bivanja na Poljskem.

Starost	18-30	18-30	18-30
	Ruralno okolje	Urbano okolje	Skupaj
Ali verjamete v: Boga? (Q30A)			
Da	97,8 %	92,9 %	94,5 %
Ne	2,2 %	7,1 %	5,5 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %
N=	134	269	403

Na Poljskem lahko spremljamo podobno upadanje vernosti v urbanem okolju, z izjemo, da je razlika veliko manjša, kar pa je ponovno posledica splošnega visokega verstva med mladimi. Tokrat dobimo rezultat, da je na podeželju med mladimi vernih 97,8 %, v mestih pa 92,9 %, razlika pa znaša 4,9 odstotnih točk. Zanimiv je tudi pogled na vzorec, ki prikazuje, da veliko večje število vprašancev živi v mestih. Če pogledamo na splošno, je delež urbanega prebivalstva na Poljskem 60,5 %, v Sloveniji pa 49,6 % (GeoHive 2015, 20. julij), po čemer bi glede na klasične teorije sekularizacije, ki pripisujejo velik pomen urbanizaciji, morala biti Poljska bolj sekularizirana od Slovenije.

Razliko sem podobno kot za Slovenijo, preveril še za manjša in večja mesta. Pri tem sem med manjša mesta uvrstil tista, ki imajo med 10 000 in 50 000 prebivalcev, med večja tista, ki imajo med 50 000 in 500 000 prebivalcev, dodal pa sem še četrto kategorijo, in sicer mesta, ki imajo več kot 500 000 prebivalcev. Za Slovenijo takšno kategoriziranje seveda ni mogoče, saj tudi Ljubljana kot največje mesto ne presega te meje. Iz tabele je razvidno, da so na Poljskem največja mesta tudi najbolj sekularizirana, pri čemer je vernost med mladimi na podeželju (97,8 %) in v majhnih mestih (96,2 %) skoraj enaka, prav tako pa so izredno majhne razlike med večjimi mesti (91,9 %) in velemesti (91,2 %). Razlika med obema skrajnostma znaša 6,6 odstotnih točk. Razlike so torej veliko manjše kot pri Sloveniji, vseeno pa lahko rečemo, da velikost kraja vpliva na vernost mladih.

Tabela 3.6: Vernost glede na velikost kraja bivanja na Poljskem.

Starost	18-30	18-30	18-30	18-30	18-30
	Podeželje	Majhna mesta	Večja mesta	Velemesta	Skupaj
Ali verjamete v: boga? (Q30A)					
Da	97,8 %	96,2 %	91,9 %	91,2 %	94,5 %
Ne	2,2 %	3,8 %	8,1 %	8,8 %	5,5 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
N=	134	78	123	68	403

3. 3 Vernost glede na socialni razred mladih

Delitev mladih na socialne razrede je delikatna zadeva, saj korespondente v razrede delim glede na mesečne plače gospodinjstva v katerih živijo. Delitev v razrede je tako lahko problematična iz več razlogov, in sicer lahko gre za osebe, ki so morda še v procesu izobraževanja, živijo pri starših, gotovo pa so med vprašanci tudi mnogi, ki zaradi starosti še niso dosegli polnega finančnega potenciala. Dohodki so dinamičen proces, kot je posledično tudi uvrščanje v socialni razred. Smiselno se je vprašati ali oseba, ki iz bolj ogroženega statusa preide v stabilnejši srednji razred, izgubi potrebo po religiji in ali je možno, da popolnoma spremeni svoje mnenje o obstoju boga. Mogoča je tudi obratna možnost, pri čemer bi lahko v primeru uspešnega prehoda oseba pripisovala pomoč nadnaravnemu, s čimer bi se mnenje celo utrdilo. Takšno spreminjanje in utrjevanje mnenj je seveda odvisna tudi od smeri prehoda, prav tako pa velja omeniti tudi, da prehodi med socialnimi razredi niso tako pogosti kot se morda zdi pri prebiranju zgornjega odstavka. Prav tako bi omenil problematiko števila dohodkov v gospodinjstvu. Če oseba živi sama, je lahko 1000 evrov mesečnega dohodka dovolj za spodobno življenje, v primeru, da gre za dva skupna dohodka v štiričlanski družini pa je lahko 1000 evrov komaj dovolj za spodobno življenje.

Kljub vsemu sem se odločil, da bom preveril kako in če socialni razred vpliva, ravno zaradi neizkoriščenega potenciala mladih pa sem preveril še kako socialni razred na vernost vpliva brez starostne omejitve 30 let. Socialne razrede sem ustvarjal glede na mesečni dohodek gospodinjstva, pri čemer sem za Slovenijo v nižji socialni razred uvrstil gospodinjstva, ki zaslužijo pod 1000 € mesečno. V srednji razred spadajo gospodinjstva, ki zaslužijo med 1000 in 3000 €, višji srednji sloj sem definiriral z zaslužkom med 3000 in 10 000 €, višji sloj pa zasluži nad 10 000 € mesečno.

Prikaz za Slovenijo:

Tabela 3.7: Vernost glede na socialni razred, v Sloveniji.

Starost	18-30	18-30	18-30	18-30	18-30
Socialni razred	Nižji razred	Srednji razred	Višji srednji razred	Višji razred	Skupaj
Ali verjamete v: boga? (Q30A)					
Da	45,8 %	64 %	46,7 %	100 %	57,6 %
Ne	54,2 %	36 %	53,3 %	0 %	42,4 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
N=	24	89	30	1	144

Kot lahko vidimo v tabeli, so podatki zelo nepovezani in ne omogočajo zaključkov. Če ne upoštevamo višjega razreda, kjer je vzorec premajhen za kakršnokoli verodostojnost, potem lahko vidimo, da je med mladimi najbolj veren srednji razred (46,7 %), medtem ko imata nižji razred (45,8 %) in srednji višji razred (46,7 %) med seboj zelo podobno stopnjo vernosti.

Zanimivo postane, ko umaknemo starostno omejitev. V tem primeru dobimo vzorec 789 ljudi, rezultati pa pokažejo, da stopnja vernosti pada z naraščajočim socialnim statusom. Najbolj veren je nižji razred (72,8 %), najmanj pa višji razred (33,3 %), pri čemer moramo upoštevati majhnost vzorca pri slednjem (N=3). A tudi če višji razred zanemarimo, dobimo med nižjim in višjim srednjim razredom 26,1 odstotnih točk razlike v vernosti. V srednjem razredu, kamor se v Sloveniji uvršča največ ljudi, najdemo 64,4 % vernih, kar je zelo blizu splošni vernosti v Sloveniji glede na EVS, ki znaša 66,6 % verujočih v boga.

Tabela 8: Vernost glede na socialni razred, v Sloveniji, brez starostne omejitve.

Socialni razred	Nižji razred	Srednji razred	Višji srednji razred	Višji razred	Skupaj
Ali verjamete v: boga? (Q30A)					
Da	72,8 %	64,4 %	46,7 %	33,3 %	64,8 %
Ne	27,2 %	35,6 %	53,3 %	66,7 %	35,2 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
N=	239	455	92	3	789

Prikaz za Poljsko:

Tabela 3.9: Vernost glede na socialni razred, na Poljskem.

Starost	18-30	18-30	18-30	18-30	18-30
Socialni razred	Nižji razred	Srednji razred	Višji srednji razred	Višji razred	Skupaj
Ali verjamete v: boga? (Q30A)					
Da	95,7 %	93,2 %	100 %	100 %	94,4 %
Ne	4,3 %	6,8 %	0 %	0 %	5,6 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
N=	70	192	23	1	286

Podobno kot za Slovenijo, lahko tudi za Poljsko rečemo, da rezultati niso prepričljivi. Vidimo lahko majhno upadanje, ko primerjamo nižji (95,7 %) in srednji razred (93,2 %), vendar je na koncu višji srednji razred tisti, ki je najbolj veren. Le-ta kaže 100 % vernost ali 23 vprašancev, ki so pritrdilno odgovorili na vprašanje ali verjamejo v boga.

Tudi za Poljsko sem iz enakih razlogov kot za Slovenijo umaknil starostno omejitev in dobil presenetljive rezultate. Najmanj verni so pripadniki višjega razreda (75 %), katerih pa zopet ne bom upošteval. Naslednji je srednji razred (95,4 %), najbolj verni pa so v višjem srednjem razredu (98,4 %). Za Poljsko tako ne moremo trditi, da je socialni status dejavnik vernosti, medtem ko lahko za Slovenijo opazamo padanje vernosti glede na naraščajoč socialni status. Kljub temu velja zaključiti, da ko proučujemo vernost mladih, socialni status ni primeren dejavnik oziroma sem izbral neprimereno metodo dela, saj zgolj s kontingenčnimi tabelami ne moremo ugotavljati razlik za tako veliko število možnih spremenljivk. V tem primeru bi bila bolj primerna faktorska analiza, ki med seboj primerja večje število spremenljivk z malim številom faktorjev.

Tabela 3.10: Vernost glede na socialni razred, na Poljskem, brez starostne omejitve.

Socialni razred	Nižji razred	Srednji razred	Višji srednji razred	Višji razred	Skupaj
Ali verjamete v: boga? (Q30A)					
Da	96,7 %	95,4 %	98,4 %	75 %	96 %
Ne	3,3 %	4,6 %	1,6 %	25 %	4 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
N=	425	653	63	4	1145

3.4 Vernost glede na razvitost države

Norris in Inglehartova (2004, 58) sta ugotavljala, da so razlike med agrarnimi in postindustrijskimi družbami v zvezi z vernostjo izredno velike, in sicer je 64 % vprašanih v agrarnih družbah odgovarjalo, da je religija v njihovem življenju izredno pomembna, medtem ko je v postindustrijskih družbah enak odgovor podalo le 20 % vprašanih. Kot pravi M. Greeley (2003, 39) je religija eden izmed odzivov človeštva na težave kot so negotovost, nepravilnost, trpljenje in smrt. Z moderniziranjem držav določene težave ljudi izginjajo, saj so z moderniziranjem povezane izboljšave v socialni varnosti, zdravstvu, izobrazbi, demografiji (Norris in Inglehart 2004, 61), ki ponujajo rešitve na vprašanja, ki bi jih v osnovi reševala vernost.

Glede na svetovno merilo tako Slovenija kot Poljska sodita med visoko razvite države, kljub temu pa so med njima velike razlike v razvitosti. Namen tega poglavja je pogledati razne indikatorje in indekse razvitosti držav, od ekonomskih do socialnih, ter s pomočjo primerjanja indikatorjev pogledati kako se uvrščata na lestvici držav. Če v obzir vzamemo stopnji vernosti v obeh državah, bi pričakovali, da Poljska daleč zaostaja za Slovenijo v vseh izbranih indikatorjih, še več, pristati bi morala čisto na repu vseh evropskih držav. Kljub temu pa mislim, da razlike ne bodo tako velike, da bi lahko z njimi v celoti pojasnili vernost v obeh državah.

3.4.1 BDP

Kot prvi indeks sem izbral bruto domači proizvod (BDP), ki meri ekonomsko uspešnost držav in pomeni celotno končno proizvodnjo, ki jo država ustvari v enem letu. BDP je pokazatelj ekonomske aktivnosti države. Ker je Poljska veliko večja kot Slovenija, je smiselno, da upoštevamo BDP na prebivalca, ki je dejanski BDP, deljen s številom prebivalcev. S tem dobimo boljšo primerjavo med državami, saj upoštevamo BDP ne glede na velikost države. Slovenski BDP na prebivalca je v letu 2014 znašal 24 019 dolarjev, kar Slovenijo na lestvici uvršča na 36. mesto na svetu in 20. mesto v Evropi (Knoema 2014, 31. julij). Poljski BDP je medtem znašal 14 379 dolarjev, uvršča pa jo na 53. mesto na svetu in 28. mesto v Evropi (prav tam). Če državi umestimo glede na celotno število Evropskih držav (51) vidimo, da Poljska ne pristane na repu Evrope, kot bi bilo pričakovati glede na vernost. Vsekakor pa je BDP na prebivalca manjši kot v Sloveniji, kar je lahko eden izmed vzrokov za višjo vernost, definitivno pa ekonomska razvitost ni najpomembnejša.

3.4.2 HDI

Indeks človeškega razvoja ali Human Development Index (HDI) se za razliko od BDP-ja osredotoča na socialni aspekt razvitosti države in preverja kvaliteto življenja, ki je v veliki meri odvisna od BDP-ja. Če povem še drugače, naj bi se HDI ob pravilni porabi sredstev in pravilni rabi politik večal z višanjem BDP-ja. HDI upošteva aspekte države na področju zdravstva, izobrazbe in standarda življenja, ki se preverjajo z indikatorji kot so stopnja pismenosti, dolžina šolanja, pričakovana življenjska doba, zdravje prebivalstva, nataliteta in mortaliteta, dohodki na prebivalca in še nekateri drugi (Human Development Reports 2013, 31. julij). HDI se prikazuje na vrednosti od 0 do 1, kjer približevanje vrednosti 1 pomeni boljši človeški razvoj. Pri Sloveniji ta znaša 0.874 in jo uvršča na 25. mesto na svetu in 16. mesto v Evropi, medtem ko pri Poljski znaša 0.834, kar pomeni 35. mesto na svetu in 23. v Evropi (prav tam). Vidimo lahko, da obe državi sodita v vrh po socialni razvitosti, kar ponovno ne razlaga visoke vernosti na Poljskem, medtem ko Slovenija sovпада s stopnjo vernosti in glede na religioznost v svetu spada med manj verne države.

3.4.3 IHDI

Tretji indeks je zgolj razširitev HDI in meri še družbeno neenakost držav. Inequality-adjusted Human Development Index (IHDI) ali indeks človeške neenakosti, poleg treh zgoraj opisanih aspektov meri še kako so dobrine razporejene med prebivalstvo (Inequality-adjusted Human Development Reports 2013, 31. julij). Po teoriji Ronalda Ingleharta in Pippe Norris (2014, 25), večja neenakost povzroča večjo vernost in obratno. Tudi tukaj se indeks prikazuje z vrednostjo od 0 do 1, kjer približevanje vrednosti 1 pomeni večjo enakost. Slovenija sodi med države z najmanjšo stopnjo neenakosti, in sicer z vrednostjo 0,824 zaseda 16. mesto na svetu in 10. v Evropi, Poljska pa je medtem na 37. mestu v svetu in 26. mestu v Evropi, z vrednostjo 0.751 (prav tam). Pri slednjem se prvič pokaže zares velika razlika med državama, še vedno pa tudi Poljska sodi med države z nizko družbeno neenakostjo in tako ponovno ne pojasni visoke stopnje vernosti na Poljskem.

3.5 Sklep

Za Slovenijo bi lahko rekli, da je šolski primer sekulariziranja države, kjer proces poteka skladno s klasičnimi teorijami. Z moderniziranjem države in družbe je vernost padla, tako na splošno kot tudi med mladimi. Najmanj vernih pri mladih najdemo med visoko izobraženimi in tistimi, ki živijo v večjih urbanih naseljih. Bolj ko se gibljemo proti podeželju in manjšo

izobrazbo kot so dosegli ti ljudje, večja je vera v boga. Glede socialnega statusa lahko rečem, da sem se uštel, saj nisem upošteval številnih možnosti, ki mladostnika uvršča v socialni razred. Saj lahko tudi za izobrazbo in velikost kraja rečemo podobno, a vendar je možnosti in odstopanj manj. Zato sem sklenil, da socialni razred ni primeren dejavnik pri proučevanju mladih. Kot kompenzator sem ukinil starostno mejo in preveril splošno stanje, kjer se je znova pokazalo pričakovano, da so ljudje, ki sodijo v nižji razred tudi bolj verni kot ljudje v drugih razredih. Ljudje v višjem razredu so najmanj verni. Večinski del Slovenije se uvršča v srednji sloj, katerega vernost je tudi najbližja dejanski vernosti v državi. Na koncu sem preveril še nekatere indikatorje razvitosti, pri čemer sem ugotovil, da se Slovenija v vseh uvršča višje kot Poljska, pri vseh je v svetovnem vrhu, prav tako pa je v svetovnem merilu pri vrhu tudi po stopnji sekularizacije.

A po drugi strani smo za Poljsko videli povsem drugačno sliko. Sklep, ki ga podajam glede Poljske je, da modernizacija države še ne pomeni nujno tudi sekularizacije. Na Poljskem moramo vzroke za vernost iskati drugje, saj smo videli, da je Poljska odporna na klasične dejavnike sekularizacije. Medtem ko vernost med mladimi v Sloveniji sovпада s stanjem izbranih dejavnikov, pa je Poljska vernost popolnoma neodvisna od vseh dejavnikov, razen od velikosti domačega kraja. Le tam lahko vidimo eksponentno padanje vernosti z naraščanjem velikosti mesta. Pri tem se je pokazala pravilnost stereotipizacije, da so ljudje v ruralnih območjih bolj verni. A kljub temu moramo upoštevati, da na Poljskem živi 60,5 % ljudi v mestih, vera v boga pa je med mladimi 91 %. Najvišja dosežena izobrazba je pokazala, da so na Poljskem najbolj verni tisti s srednjo izobrazbo, najmanj pa tisti z nižjo ali ničelno izobrazbo. Socialni status je pri mladih pokazal podobno kot pri Sloveniji, za nameček pa tudi po ukinitvi starostne meje ni prikazal ničesar oprijemljivega. Najbolj verni so tisti, ki sodijo v višji srednji razred, najmanj pa tisti v srednjem, če ne upoštevamo višjega, ki ima zelo majhen vzorec. Dejavniki razvitosti so pokazali nižjo uvrščenost na svetovno lestvico kot Slovenija, kar sicer razlaga višjo vernost na Poljskem, a vsekakor ne toliko višjo, saj Poljska še vedno kotira med visoko razvite države. Za primerjavo se Irska pri vseh indikatorjih razvitosti uvršča še višje kot Slovenija, ima pa podobno stopnjo vernosti kot Poljska (Knoema 2014, 31. julij), (Human Development Index 2013, 31. Julij), (Inequality-adjusted Human Development Index 2013, 31. julij). Pri Poljski lahko torej spremljamo popolno neodvisnost spremenljivk, kar pomeni, da moramo razloge za stanje pripisati cerkvi na Poljskem in zgodovinskim okoliščinam Poljske, ki jih bom predstavil v naslednjem poglavju.

4 Zgodovinski vzroki

Za razjasnitev vernosti na Poljskem in v Sloveniji je najbolje, da najprej poiščemo podobnosti, šele kasneje pa se osredotočimo na razlike v zgodovinskem razvoju. David Martin (1978, 59) je v proučevanju religioznosti na zahodu uveljavil razlikovanje religijsko-kulturnih vzorcev; Slovenijo in Poljsko je uvrstil v latinski oz. katoliški vzorec, tip držav, kjer kot najpomembnejšo značilnost izpostavimo prevlado katolicizma in zelo nizek religijski pluralizem. Druge značilnosti, ki jih navaja Martin, so tudi zelo visoka stopnja klerikalno-protiklerikalne polarizacije, nizka stabilnost demokracije, desno in sredinsko politično usmerjen katoliški del prebivalstva, ločenost države od cerkve, sekulariziran šolski sistem, večja sekulariziranost intelektualcev in razširjenost verskih političnih strank.

Medtem ko zgornji sistem za obe proučevane države v mnogih točkah drži, pa bomo pri pregledu zgodovine videli, da je Poljska v marsičem tudi izjema. Za obe države bi lahko rekli, da velja nizki religijski pluralizem, kar lahko vidimo v izjemni prevladi katoliške cerkve. Kot bom kasneje razložil, je za Slovenijo značilna visoka stopnja klerikalno-protiklerikalne polarizacije, medtem ko na Poljskem do tega ne prihaja (Martin 1978, 18). O nizki stabilnosti demokracije je bilo mogoče govoriti pred demokratizacijo obeh držav, danes pa je delovanje obeh držav po demokratičnih načelih kar močno zakoreninjeno. Politično gledano je cerkev v Sloveniji usmerjena desno ali sredinsko desno, medtem ko na Poljskem ni tako stroge ločitve (Rakar 2007, 167). Za obe državi velja ustavna ločenost države od cerkve, kakor tudi šolstva od cerkve (Rakar 2007, 176-190). Pri obeh lahko tudi opazujemo razširjenost verskih političnih strank (Rakar 2007, 159-174) in pa večjo sekulariziranost intelektualcev (Martin 1978, 154). Državi sta si po tej kvalifikaciji res v marsičem podobni, a kot bomo videli, so ravno tiste razlike, ki so posledica zgodovinskega razvoja, pripeljale do tako velikih razlik v vernosti.

4.1 Poljska

Martin (1978, 17) govori o državah z monopolom ene religije in nadaljuje, da obstoj takšnega monopola povzroči razkol družbe, ki se odraža v konfliktu dveh strani, med katerimi je ena izmed njih zvesta religiji. Poljska je izjema, saj kljub temu, da je katoliška cerkev imela prevlado v družbi, do notranjega konflikta ni prišlo. Kot pravi, je razlog v tem, da se je Poljska skozi celotno zgodovino borila proti zunanjim sovražnikom (Martin 1978, 18). Notranji konflikt je kljub temu, da zadošča pogoju in bi do njega verjetno prišlo, utišán zaradi nujne potrebe po enotnosti ljudstva (Martin 1978, 42). Bruce (2002, 31) tukaj izpostavi teorijo

kulturne obrambe, ki pravi, da religija pogosto predstavlja sredstvo obrambe, če je ogrožena nacionalna, etnična ali lokalna kultura. V tem primeru religija združuje ljudi in ohranja identiteto skupine, kar se je na Poljskem v zadnjem času kazalo z združitvijo nasprotnikov vstopa v Evropsko unijo (Borowik 2010, 264), še bolj pa je bilo vidno v času Poljske ljudske republike, ko je Sovjetska zveza skušala religijo zatreti, njihova represija proti cerkvi, ki je stoletja ohranjala poljsko identiteto, pa je samo še vzpodbujala prebivalstvo, da se je zatekalo h katoliški cerkvi (Norris in Inglehart 2004, 112). Borowikova (2010, 264) pravi, da Poljaki še danes Ruse, Ukrajince in Beloruse raje označijo z izrazom pravoslavni, Nemce, ki so predstavljali zunanjo grožnjo že pred Rusi, pa s protestanti. Katoliška identiteta se je kot nacionalna identiteta močno razvila že v obdobju »treh particij«, ki so trije datumi v 18. stoletju, ko so si ozemlje Poljske razdelili njeni sosede. Poljska je takrat izgubila svojo samostojnost, katoliška cerkev pa je predstavljala simbol upanja po vnovični suverenosti. Poljaki so poimenovali tudi četrto particijo, ki predstavlja razdelitev Poljske med nacistično Nemčijo in Sovjetsko zvezo leta 1939. Obdobje med in po drugi svetovni vojni je tudi ključnega pomena za stanje kakršnega opazujemo danes (prav tam).

Kljub demokratični tranziciji leta 1989, v kateri so znova dobili samostojno državo, pa ostajajo Poljaki globoko verni. Kot že omenjeno, je skrajna desnica po tranziciji našla novega zunanjega sovražnika, ki je tokrat bila Evropska unija. Borowikova (2010) je izpostavila pet hipotez, ki razlagajo visoko vernost Poljakov tudi po tranziciji. Prva pravi, da ostajajo verni, saj obdobje po tranziciji Poljsko znova uvršča v že poznan zgodovinski vzorec (Borowik 2010, 264). Mnogi Poljaki so tako bili v nekakšni pripravljenosti na novo izgubo samostojnosti ob vstopu v EU leta 2004. Združeno Evropo so videli kot vsiljivca, deželo polno korupcije in nemoralnosti, ki grozi nacionalni suverenosti.

»Močan in privilegiran položaj cerkve na Poljskem je kmalu po spremembi sistema postal pomembna dilema procesa demokratizacije. Kmalu se je pokazalo, da bo cerkev poskušala moč, ki si jo je pridobila v komunizmu, tudi izrabiti za izboritev svojega položaja v novem političnem redu. Z neposrednim in s posrednim političnim udejstvovanjem si je hotela zagotoviti, da bodo njena verska, moralna in politična stališča v poljski družbi obveljala,« (Rakar 2007, 167). Druga hipoteza pravi, da je katolicizem na Poljskem civilna religija, kar je vidno po njenih nad-religijskih funkcijah (Borowik 2010, 266). V tem smislu govorimo o cerkvi, ki se je skozi zgodovino aktivno vključevala v politiko države in družbene procese, pri tem pa skrbno pazila na svoj ugled in ohranjala priljubljenost pri ljudeh. Kot pravi Martin (1978, 70), se mora za dosego tega cilja postaviti nad denominacije in institucije, ne glede na

to ali so verske ali sekularne. Kot takšna si ne sme privoščiti slabega izvajanja politik ali korupcije, temveč mora delovati kot moralni vodnik. Norrisova in Inglehart (2004, 227) sta navedla, da se civilna religija poleg političnih aktivnosti kaže z različnimi religijskimi dobrodelnimi organizacijami, mladinskimi organizacijami in socialnimi klubi. Na Poljskem izraz civilna religija povezujemo predvsem s funkcijami patriotizma, pri čemer je cerkev poskrbela za sakralizacijo nacionalne identitete, simbolov, pa tudi državnih praznikov v času komunistične nadvlade (Borowik 2010, 267). Kot takšna ostaja tudi danes, le da cerkev danes skrbi za upor proti kapitalizmu namesto komunizmu (prav tam).

Tretja hipoteza, ki jo izpostavi Borowikowa (prav tam), pravi, da religioznost ostaja visoka, ker Poljska nudi premalo socialne varnosti. Religija po Starku in Bainbridgeu (v Bruce 2002, 61) predstavlja kompenzatorja v primeru odsotnosti nagrade. Marsikdo, ki se zaveda, da za svoje delo na zemlji ne bo dobil primerne nagrade, poišče kompenzator, ki je v tem primeru posmrtno življenje, v katerem bo imel vse kar si želi. Borowikowa Poljske ne uvršča med države, ki so se uspešno modernizirale in se ustalile kot post-industrijske družbe. »Ekonomija države je daleč od post-industrijske, večina dohodkov je nizkih, storitve, vključno z zdravstvom, so v razsulu. Kmetijstvo je tradicionalno, urbani delež prebivalstva pa je mlad,« (Borowik 2010, 268). V takšni družbi človek ni socialno varen in se v dosti primerih zateče k religiji, ki predstavlja kompenzator stresa. V državi, kjer ima religija veliko družbeno vlogo, je to še posebej pogosto.

Hipoteza, ki ključno zadeva to diplomsko delo, pravi, da vernost ostaja visoka zaradi uspešnega socializacijskega modela (Borowik 2010, 269). V primeru, ko religija izgublja moč v družbi, je katoliška socializacija otrok z vsako generacijo težja (Bruce 2002, 239). Poljska, ki v svoji zgodovini ni šla skozi obdobje sekularizacije ima tako tudi izredno velik delež vernih mladih. Proces sekularizacije zaradi tako velikega deleža vernih poteka izredno počasi, družbena pomembnost religije pa je izjemna. Borowikowa (2010, 269) pravi, da se katoliška socializacija začne zelo zgodaj v otroštvu, preko ponavljajočih se religijskih praks (molitve, obisk cerkvenih maš) pa se ta proces ponotranji in postane nekaj samoumevnega. Vzgojeni na takšen način se mnogi tudi kasneje v življenju ne sprašujejo po smiselnosti verovanja. Velja se tudi vprašati, ali v tako religiozni družbi ljudje sploh dojemajo alternativo kot nekaj sprejemljivega in ali so pripravljeni za svojo nezaželjeno deviantnost tvegati svoj ugled. Poljaki s 94,5 % vernih mladih veljajo za vzor uspešnega katoliškega socializacijskega modela, ki glede na dosedanje spremembe sekularizirani manjšini ne prinašajo pretiranih novosti.

V peti hipotezi Borowikowa govori o Poljski, ki se spopada z privatizacijo religije (Borowik 2010, 271). Vidi se upadanje institucionalnega pomena cerkve, ljudje pa se premikajo v individualno religioznost in spiritualnost. To lahko opazujemo po upadanju ljudi, ki redno prakticirajo verske obrede, in po upadanju formalnih religioznih praks, kljub temu pa ljudje ostajajo verni v zavetju svojega doma. Borowikova pravi, da se to vidi tudi po liberalizaciji prebivalstva, zlasti med mladimi, ki postajajo čedalje bolj odprti, a kljub temu postavljajo boga na prvo mesto (Borowik 2010, 272). To pomeni premik od tradicionalne, konservativne cerkve v samostojno vernost po lastnih pravilih.

Kot vidimo, je Poljska država, v kateri izjemno vlogo igra zgodovinski okvir, v katerem se je razvijala. Poljska je bila velik del zgodovine zatirana s strani močnejših sil, cerkev pa je odigrala pomembno vlogo združevalca naroda.

4.2 Slovenija

Za razliko od Poljske Slovenci svoje nacionalne identitete niso gradili na religiji, temveč na kulturi in jeziku. V času prvih idej po osamosvajanju, še od takratne Avstro–Ogrske (AO), je prihajalo do velike konfrontacije klerikalnih in anti-klerikalnih (liberalnih) sil, kar imenujemo tudi kulturni boj. V osnovi je šlo za razkol v procesu osamosvajanja, pri čemer je klerikalni tabor podpiral večjo avtonomnost znotraj cesarstva, liberalci pa odcepitev in suverenost, kasneje pa tudi ideje o južno–slovanskem združevanju. Sledila je 1. svetovna vojna, razpad AO in nastanek kraljevine SHS, ki je razpadla v drugi svetovni vojni.

Med leti 1941 in 1945 je prišlo do novega razkola med klerikalnimi in antiklerikalnimi silami. Kot pravi Martin (1978, 48), bodo države pod pritiskom poiskale zavetje pri cerkvi tudi če si cerkev in država ideološko nasprotujeta. Po drugi strani jo bodo države, kjer je cerkev bila faktor za notranji spor, skušale spodkopati. Slovensko ozemlje je primer, kjer je med drugo svetovno vojno prišlo do zunanjih pritiskov (Nemčije, Italije, Madžarske), a je cerkev na Slovenskem bila hkrati tudi faktor spora. Državljska vojna med naraščajočo močjo komunistične partije in s cerkvijo podprto domobransko frakcijo je poskrbela za ideološki razkol, ki traja še danes. »Antiklerikalne sile so bile na zmagovalni strani v tej vojni, kar je dovoljevalo uresničitev radikalnih idej sekularizacije na societalni (družbeni) ravni. Po vojni je katoliško ideološko hegemonijo med Slovenci zamenjal podoben sekularni monopol v obliki jugoslovanskega socializma,« (Smrke in Uhan 2012). Obdobje naslednjih 46 let je zaznamoval komunistični režim, ki je cerkev držal v ozadju in ji skušal zmanjševati ugled v družbi, kljub temu pa sistem do te ni bil tako represiven kot na Poljskem. Toš (1994, 798)

pravi, da se je cerkev na Slovenskem za razliko od Poljske razvijala v najliberalnejšem sistemu znotraj Jugoslavije, ob popolni odprtosti sistema in visoki blaginji. V Sloveniji tako ne moremo govoriti o nekakšnem načrtnem iztrebljanju religije, temveč o postopnem sekulariziranju ob procesih moderniziranja po vzoru zahodnoevropskih držav.

Slovenija je v prvih letih po razpadu Jugoslavije ostala edina država, v kateri ni prišlo do izrazite desekularizacije (Smrke in Uhan 2012, 495). Razlog za to je v kratkem demokratičnem prehodu in kratkem konfliktu. V drugih republikah pa lahko zaradi trajajočih vojn ponovno velja omeniti Brucev koncept kulturne obrambe in koncept nacionalne religije, kar je povzročilo krepitev vernosti. Vojna na Balkanu je konec koncev konfrontacija treh različnih religij.

V Sloveniji so se po razpadu Jugoslavije ponovno začele kazati tenzije, ki pa so v resnici le nadaljevanje nezaključenih konfrontacij iz druge svetovne vojne. Konflikt, ki ga omenja tudi Martin, se v primeru monopola ene religije zgodi med religioznimi in sekulariziranimi. Le-ta pri nas zadeva polpreteklo zgodovino 2. svetovne vojne, povojnih pobojev, in je bil v času socialistične Jugoslavije utišan. Po demokratizaciji Slovenije pa je celo zaželen, saj so politiki kmalu ugotovili, da lahko s podporo eni ali drugi strani pridobijo zvesto volilno telo. Martin (1978, 47) pravi, da desnica uporablja religijo kot politično sredstvo, zato se mora cerkev včasih celo sama oddaljiti od prevelikih pritiskov politike, medtem ko skuša leвица nadomestiti religijo s politiko in je tako na milost in nemilost sekulariziranim elitam. Pri levem modelu, razumljivo, skuša cerkev omejiti te procese. Pri tem je potrebno razumeti slovensko politiko, ki ima pri nas strogo delitev na leve in desne, ali drugače, rdeče in bele. Pikalo (v Rakar 2007, 159) razloži, da je slovenska politična scena razdeljena na dva bloka: levega, socialističnega, in desnega, katoliškega. Takšen konflikt, ki ga spremljamo pri nas, skrbi tudi za strogo utrjevanje mnenj in prepričanj, kar pomeni, da bo v primeru stopnjevanja ali nadaljevanja konflikta veren del prebivalstva čedalje bolj veren in obratno. Slovenska stopnja vernosti je na nek način tudi odvisna od tega, katera stranka je trenutno vladajoča in ima več moči in sredstev prepričevanja ljudstva.

Kaj nas torej čaka v prihodnosti? Razlike med stopnjo vernosti pri mladih in starejših je v Sloveniji veliko vidnejša kot na Poljskem, kar utegne zelo spremeniti religijsko strukturo v prihodnosti. Bruce (2002, 239) med drugim pravi, da je socializacija otrok v verskem duhu čedalje težja v primeru da religiji pada družbena pomembnost. V Sloveniji lahko po tej logiki pričakujemo naraščajočo sekulariziranost v prihodnosti, seveda s predpostavko, da se mnenja mladih v prihodnosti ne bodo spreminjala.

5 Zaključek

Skozi diplomsko nalogo sem ugotovil, da je Poljska velika izjema kar se tiče stopnje vernosti in je kot taka odporna na klasične dejavnike sekularizacije (ekonomski in socialni razvoj, na modernizacijo, na urbanizacijo in na stopnjo izobraženosti). Ne sledi trendom sekularizacije v Evropi, saj je preveč zaznamovana z zgodovino, ki je poglavitni razlog, da so Poljaki danes tako verni. V preteklosti se je država velikokrat znašla pod okupacijo agresivnih, drugače vernih sosedov, za prebroditev teh časov pa so močno spodbujali narodno zavednost, pri čemer je glavno vlogo odigrala ravno cerkev. Steve Bruce to poimenuje koncept kulturne obrambe, države, za katere velja, pa imajo na splošno izredno veliko stopnjo vernosti (Hrvaška, Irska, Poljska). Ključnega pomena na Poljskem je obdobje v 20. stoletju, natančneje druga svetovna vojna, ko je bila država pod nemško okupacijo, in obdobje po vojni, ko je bila država pod vplivom Sovjetske zveze. Komunistični režim je želel zatreti religijo, uspelo pa jim je ravno obratno. Cerkev je postala simbol narodnega odpora proti Rusom, močno se je vpela v politiko in postala civilna religija, ki se je vključevala v vse sfere družbe.

Tudi po osamosvojitvi leta 1989 pa trend vernosti ne upada. Še več, tudi med mladimi se ne vidi drastičnega upada vernikov. Povzemal sem članek Irene Borowik, ki je opredelila pet hipotez za visoko vernost tudi po 1989, tudi ona pa je veliko prednost dala zgodovini oz. dejstvu, da se za Poljake zgodovina ponavlja. V devetdesetih letih in v prvih letih 21. stoletja se je odpor iz SZ preusmeril na Evropsko unijo, ki je začela pogajanja za pristop Poljske v letu 2004. Tudi v EU so mnogi Poljaki videli nemoralnega, skorumpiranega sovražnika iz zahoda Evrope. Za takšno prepričanje je poskrbela cerkev, ki je skušala svojo tradicionalno vlogo zaščitnice družbe ohranjati z vzburjanjem nezaupanja do EU. V nadaljevanju sem videl še, da se je religija obdržala, ker je močno vpeta v civilno družbo, ker imajo Poljaki nizko učinkovitost socialnih aparatov, ker zelo uspeva socializacijski model, s čimer dobiva Poljska nove vernike, in da se tudi tisti, ki ne vidijo več smisla v slepem sledenju cerkvenim načelom, ne sekularizirajo, temveč se v veliko primerih le preusmerijo v individualno, neformalno vernost.

Slovenski zgodovinski razvoj nima tako velikega poudarka na religiji, zato je bolj dovzetna za dejavnike, ki sem jih preverjal, s pomočjo le-teh pa se je v 20. in 21. stoletju lažje sekularizirala. Lahko bi rekli, da je Slovenija sledila trendom sekularizacije, ki je naraščala vzporedno z razvojem države. Slovenija je svojo nacionalnost gradila na kulturi in jeziku, teorija kulturne obrambe pa pri nas ne pride v upoštevanje, saj smo bili Slovenci od nekdaj vajeni

živeti pod tujo oblastjo. V obdobju nastajanja naroda je prišlo tudi do prvega velikega konflikta med klerikalnimi in anti-klerikalnimi silami, ki je prvič poskrbel za sekulariziranje dela naroda. Drugič je do tega prišlo med drugo svetovno vojno z delitvijo uniform na bele in rdeče, sledilo pa je 46-letno obdobje komunizma, ki je načrtno držal cerkev v ozadju in tako povzročil nadaljnjo sekularizacijo. Režim je bil blažji, bolj odprt in bolj liberalen ter s tem tudi bolj priljubljen kot tisti na Poljskem. Ravno zaradi priljubljenosti režima v Jugoslaviji se ljudje niso pretirano pritoževali ob izginjanju cerkve iz javne sfere. Po osamosvojitvi je Slovenija uzakonila svobodo veroizpovedi, s čimer se je ponovno začel kazati že znani konflikt.

Kaj lahko torej napovemo za prihodnost? Na Poljskem brez kakih izjemnih dogodkov, ki bi popolnoma očrnili in odstranili cerkev, zagotovo še nekaj generacij ne bo velikih sprememb. Če primerjamo splošno vernost v državi in vernost mladih, je ta skoraj enaka, kar pomeni, da je prejšnja generacija zelo uspešno socializirala zdajšnjo, to pa lahko pričakujemo tudi v prihodnosti. Kakšnih drastičnih sprememb tudi ob veliki gospodarski rasti in blaginji ni pričakovati. Cerkev ima veliko moč v družbi, uspešno se je prebila v civilno sfero, religioznost pa je del tega, da si Poljak. Povsem drugačno sliko kaže Slovenija, kjer je razlika med mlajšimi vernimi in ostalimi zelo velika, z naslednjimi generacijami pa bi se lahko še stopnjevala, seveda pod pogojem, da mladi, ki vzgajajo svoje otroke, na neki točki v življenju ne spremenijo svojega mnenja. Težava pri sekularizaciji lahko nastane, če upoštevamo, da imajo sekularizirani manj otrok (Norris in Inglehart 2004, 6). Druga možnost je tudi, da začnejo ljudje v izrazito hitro spreminjajoči se družbi, ki postaja čedalje bolj individualizirana in tekmovalna, uporabljati religijo kot kompenzator stresa, kot je to značilno za ZDA. Možnosti je veliko in ne moremo natančno predvideti kaj se bo zgodilo, vse kar vemo je, da trenutno sekularnost v Sloveniji prevladuje.

6 Literatura

1. Borowik, Irena. 2010. Why Has Religiosity in Poland not Changed since 1989? Five Hypotheses. *Politics & religion* 3 (2): 262–275.
2. Bruce, Steve. 2002. *God is Dead: Secularization in the West*. Oxford: Blackwell Publishers.
3. Cox, Harvey. 1966. *The Secular City: Secularization and Urbanization in Theological Perspective*. New York: Macmillan Publishers.
4. Finner, L. Stephen. 1970. Religious Membership and Religious Preference: Equal Indicators of Religiosity? *Journal for the Scientific Study of Religion* 9 (4): 273–279. Dostopno prek: <http://www.jstor.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/pdf/1384571.pdf?acceptTC=true> (20. julij 2015).
5. *Human Development Reports*. 2014. Table 1: Human Development Index and its components. Dostopno prek: <http://hdr.undp.org/en/content/table-1-human-development-index-and-its-components> (31. julij 2015).
6. *Human Development Reports*. 2014. Table 3: Inequality-adjusted Human Development Index. Dostopno prek: <http://hdr.undp.org/en/content/table-3-inequality-adjusted-human-development-index> (31. julij 2015).
7. *GeoHive*. 2015. Urban /rural division of countries for the years 2015 and 2025. Dostopno prek: http://www.geohive.com/earth/pop_urban.aspx (21. julij 2015).
8. *Gesis*. 2008. European Values Study. Dostopno prek: <http://zacam.gesis.org/webview/> (14. julij 2015).
9. Greeley, M. Andrew. 2004. *Religion in Europe at the End of the Second Millennium*. New Brunswick: Transaction Publishers.
10. Jenkins, Philip. 2006. Demographics, Religion, and the Future of Europe. *Orbis*. 50 (3):519–539. Dostopno prek: http://deathandreligion.plamienok.sk/files/21-Demographics_Religion_and_the_Future_of_Europe.pdf (18. julij 2015).
11. *Knoema*. 2014. National Accounts » Gross Domestic Product - GDP per capita, current US\$. Dostopno prek: http://knoema.com/atlas/topics/Economy/National-Accounts-Gross-Domestic-Product/GDP-per-capita-current-USdollar?section=intro&utm_exp=42012176-

- 33.S2Sl-JDbSL2xRYLTb5x9bw.1&utm_referrer=http%3A%2F%2Fknoema.com%2FAtlas%2Ftopics%2FEconomy%3Fsection%3Dintro (31. julij 2015).
12. Norris, Pippa in Ronald Inglehart. 2004. *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide*. Cambridge: Cambridge University press.
13. *Pew Research Center*. 2010. The Future of World Religions. Dostopno prek: <http://www.globalreligiousfutures.org/> (18. julij 2015).
14. Rakar, Tatjana. 2007. *Razvoj cerkvenih šol v postsocialističnih družbah*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica Fakultete za družbene vede.
15. Roter, Zdenko in Marko Kerševan. 1982. *Vera in nevera v Sloveniji, 1968-1978*. Maribor: Zal. Obzorja.
16. Martin, David. 1978/1993. *A general theory of secularization*. Aldershot: Gregg Revivals.
17. Smrke, Marjan in Samo Uhan. 2012. Atheism in post-socialist conditions: the case of slovenia. *Teorija in praksa* 49 (3): 492–515.
18. Toš, Niko. 1994. Primerjalne analize (ne)religioznosti. *Teorija in praksa* 31 (9–10): 794–814.

